

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Науковий вісник Чернівецького університету імені
Юрія Федьковича: Історія. – № 2. – 2022. – С. 114–120
History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University. – № 2. – 2022. – pp. 114–120
DOI <https://doi.org/10.31861/hj2022.56.114-120>
hj.chnu.edu.ua

УДК 94(420)«1926/2021»

© Лілія Бурачок* (Івано-Франківськ),
© Марія Демків** (Івано-Франківськ)

ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЄЛИЗАВЕТИ II

У статті охарактеризовано історичний портрет королеви Великої Британії – Єлизавети II, лідерки однієї з наймогутніших монархій у світі. Значна увага приділяється висвітленню особистості Єлизавети II в джерелознавчих та історіографічних дослідженнях. Проаналізовано, чому Велика Британія проіснувала стільки років з монархічною системою управління, тоді як інші країни уже давно віддали перевагу іншій системі, зокрема такій, як республіка. Охарактеризовано основні чинники, що впливали на становлення Єлизавети II як особистості: родинне походження, громадське оточення, освіта та виховання. Актуальність означеної теми зумовлена насамперед тим, що тривалий час, аж до 1980-х років академічні історики XIX–XX століть ігнорували британську монархію як об'єкт дослідження. Праця Девіда Каннадіна «Про винахід монархії традицій» (1983)¹ вважається початком появи наукового інтересу до королівської родини.

Ключові слова: Єлизавета II, Велика Британія, конституційна монархія, королева, Віндзор, Георг VI, Вінстон Черчіль, коронація, єлизаветський вік, Вестмінстерське абатство.

Lillia Burachok (Ivano-Frankivsk),
Mariia Demkiv (Ivano-Frankivsk)

ELIZABETH II – FORMING AND BECOMING OF PERSONALITY

Abstract. The monarchy is the oldest governing institution in Great Britain; called the British Monarchy or the Monarchy of Great Britain. It is one of the oldest European monarchies, as well as the most famous. Queen Elizabeth II is the head of state from 1952; she is also a symbol of stability and the main figure in Great Britain. Researching the stages becoming personality of queen, we see how formed her strong, unshakable character through the prism of historical events with which Elizabeth II managed to adapt to present and remain a national symbol for the British. The epoch of Elizabeth II ruling (especially from the end of XX to beginning of XXI century) is an important period in British history. It is time for serious

* к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

PhD in History, Associate Professor, Department of World History, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.

orcid.org/0000-0003-4103-6985

e-mail: lilia.burachok@gmail.com

** студентка II курсу ОР Магістр спеціальності Історія та археологія Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

a second-year master's student majoring in History and archeology, Faculty of history, political science and international relations, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.

orcid.org/0000-0001-6266-4927

E-mail: m.demkiv99@gmail.com

reforms in country and also for major changes on global: the collapse of the socialist system in Central and Eastern Europe, the collapse of the Warsaw Pact Organization, the end of the Cold War, unification of Germany, disintegration of the Soviet Union, Yugoslavia and Czechoslovakia. During the queen's reign and her life in general, many important events took place. Her Majesty has also been involved in numerous changes to the monarchy, from becoming Queen at the age of twenty-five to traveling the world more than any other monarch before her. Elizabeth II managed to unite the countries of former British colonies and create Concord of nations, that she heads by now. Analysing activity of Her Majesty, it is possible to notice that Elizabeth II supports conservatism, for example, she gives preference to classic style, old books and other things like that. However, at the same time, modernity makes Queen to get used also to new realities, such as radio, television and internet. The Queen is supposed to be impartial, but she is still the head of the executive, legislature and judiciary, as well as the role of Supreme Commander of the Armed Forces and Supreme Governor of the Church of England. Elizabeth II symbolizes the sovereignty of the state and her carries out only ceremonial functions in Great Britain and in the countries of Concord, mainly carrying out only official visits, since a leading role in political life of Great Britain is played by Prime Minister. Meantime a queen cares about representativity of her country and propagandizes such values, as following and unity, supports good relationships with foreign leaders out of politics. It seems that the reign of Elizabeth II, due to the individuality of the queen and the length of her reign, may go down in history as the «New Elizabethan Era».

Keywords: Elizabeth II, Great Britain, constitutional monarchy, queen, Windsor, George VI, Winston Churchill, coronation, Elizabeth age, Westminster Abbey.

Постановка наукової проблеми та її значення. Велика Британія – це одна з найдавніших, а також найвідоміша з європейських монархій. Заслужено велика популярність – у королеви Єлизавети II зі своїм рідкісним вмінням встановлювати особисті контакти із державними діячами різної партійної орієнтації, політичною далекоглядністю, здатністю адаптуватися до змін в обстановці. Незважаючи на конституційні обмеження реальної участі монарха в державних справах, авторитет залишається високим. Пропонована стаття присвячена висвітленню особливостей формування та становлення Єлизавети II як особистості, де актуальність підкреслюється святкуваннями цього річного платиного ювілею правління монархині і значною увагою та зацікавленістю не тільки до інституту монархії, але й до королеви.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Постать королеви є актуальною у дослідженні іноземних дослідників. Названа проблема знайшла відображення у працях С. Бадфорд² та К. Келлі³, які описують не тільки політичні, але й побутові речі. Оскільки тема правління Єлизавети II в україномовних виданнях та вітчизняними науковцями не досліджена повною мірою, вся сформована інформація щодо особистості королеви, її дитинства, сім'ї та загалом про становлення її психологічно-емоційного образу базується на працях Т. Грама⁴, В. Шоу-Кросс⁵, Г. Тoffoli, А. Бусфілд⁶, Р. Аллісон⁷.

Окремої уваги з боку українських дослідників сьогодні потребує тема становлення монархічної системи у Європі протягом другої половини XX – XXI ст., зокрема висвітлення питання правління Єлизавети II.

Метою статті є комплексне дослідження основних чинників, що впливали на становлення як особистості Єлизавети II. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: дослідити родинне походження принцеси Йоркської; висвітлити громадське оточення, освіту та виховання королеви; проаналізувати особистість Єлизавети II в джерелознавчих та історіографічних дослідженнях.

Виклад основного матеріалу. Єлизавета II народилася 21 квітня 1926 року в Лондоні. Вона є дочкою принца Альберта, герцога Йоркського, пізніше короля Георга VI, та леді Єлизавети Боуз-Лайон. 29 травня її охрестив архієпископ Йорка, Космо Ланг, у приватній каплиці Букінгемського палацу⁸. Повне ім'я принцеси – Єлизавета Олександра Мері Віндзор, після її матері (королеви Єлизавети), її бабусі (королеви Мері) та її прабабусі (королеви Олександри). Близькі члени сім'ї називали її «Лілібет»⁹. Принцеса мала тісні стосунки зі своїм дідом, який був королем Георгом V. Гаррі Тoffoli та Артур Бусфілд повідомляють у своїй книзі про те, що принцеса швидко росла, і коли Вінстон Черчилль зустрів її в 1928 році, а Єлизаветі тоді було лише два роки, він сказав, що «у неї атмосфера авторитету і відбиваності, це дивовижно як для дитини»¹⁰.

Майбутня королева Єлизавета II народилася у традиційному світі багатства та привілеїв. При її народженні монархом Великої Британії був дідусь дівчинки, тому вона автоматично носила титул британська принцеса, Її Королівська Величність принцеса Єлизавета Йоркська. Вона була третьою в лінії престолонаслідування після її дядька принца Едварда (принца Уельського) та її батька Георга¹¹. Ніхто не міг уявити, що вона коли-небудь стане королевою. Едвард VIII, дядько Єлизавети, мав стати королем після смерті свого батька, короля Джорджа. Але доля вирішила інакше, оскільки 1935 р. Едвард зрікся престолу, а отже, батько Єлизавети, Георг VI, став королем, а Єлизавета стала спадкоємицею лише в десять років¹². Їй так і не дали титул принцеси Уельської, бо якби в майбутньому в Георга VI народився син, він би мав пріоритет над Єлизаветою¹³.

Після того як король Георг VI вступив на престол в 1936 році, Єлизавета, ставши спадкоємицею, почала вивчати конституційну історію та право, готуючись до своєї майбутньої ролі монарха. Єлизавету і Маргарет, її маленьку сестричку, навчала в палаці вдома, під наглядом матері, гувернантка Маріон Кроуфорд, шотландка, яку дві принцеси називали «Крофі». Вони вивчали історію, французьку мову, географію, мистецтво та музику. Вікомтес Беллайг викладав принцесі французьку літературу та європейську історію¹⁴.

Проте виховання принцес удома, а не в школі, зазнало широкої критики¹⁵. Та обоє батьків Єлизавети погодились в одному: вони твердо вирішили, що їхні діти не повинні бути інтелектуалами і будуть вихованими у кращих традиціях британської королівської сім'ї¹⁶. Окрім цього, був один аспект освіти принцеси, яким не нехтували, – це математика. Кажуть, що якби принцеса почала детальніше вивчати академічні знання, пов'язані із математикою, Єлизавета була б сильним кандидатом на місце в університеті, де вона могла б розширити свій інтелектуальний діапазон.

На час Другої світової війни Єлизавета та її молодша сестра були в Шотландії, у замку Балморал. Вони переїхали до Сандрінгем-Хаус, Норфолк, і аж у 1940 році нарешті переїхали до Віндзорського замку. Там того ж року Єлизавета зробила свою першу заяву на радіомовленні. Вона звернулася до всіх однолітків під час дитячої години на BBC, кажучи: «Ми намагаємось зробити все можливе, щоб допомогти нашим галантним морякам, солдатам і льотчикам. Крім цього, ми знаємо кожного героя та віримо, що зрештою все буде добре»¹⁷.

Коли Єлизаветі було шістнадцять років (1942 р.), вона здійснила свій перший публічний візит під час огляду полку «Гренадерська гвардія»¹⁸. У 1945 році, коли принцесі виповнилося вісімнадцять років, їй нарешті дозволили піти добровольцем у Жіночу допоміжну територіальну службу (WATS). Її навчили керувати та ремонтувати важкі транспортні засоби, хоча й не дозволяли виконувати більшу частину власне водійських та ремонтних робіт¹⁹. Через шість тижнів вона була кваліфікованим водієм і до кінця Другої світової війни принцеса закінчила свій курс в Центрі механічної підготовки №1 допоміжної територіальної служби. Єлизавета була першою і єдиною жінкою – членом королівської сім'ї, яка служила в Збройних силах, хоча іншим королівським особам-жінкам також було присвоєно почесні військові звання²⁰.

Через два роки, коли Єлизаветі виповнився 21 рік, вона супроводжувала батьків до Південної Африки, і це був її перший офіційний закордонний тур. Під час поїздки принцеса оголосила: «Я заявляю перед вами, що упродовж всього свого життя, буде воно довгим чи коротким, я присвячу його вашій службі і служінню великій королівській родині, якій ми всі належимо»²¹.

1947 року Єлизавета вийшла заміж за принца Філіпа, герцога Единбурзького²², а вже в 1951 р. здійснила офіційні візити зі своїм чоловіком до Франції, Греції, Італії, Мальти і Канади. 1951 року стан здоров'я Георга VI погіршився, а через рік хвороба змусила відмовитися короля від своїх планів на світові тури. Принцеса та її чоловік відвідували іноземні країни замість короля і Єлизавета часто заміняла батька на публічних заходах. 1952 року вона вирушила в тур Австралією і Новою Зеландією через Кенію. Єлизавета була саме в Найробі, коли прийшло повідомлення про смерть її батька від раку легенів²³.

Зазвичай у Британії горе через втрату одного монарха супроводжується радістю від приїзду іншого. Відразу після смерті короля Георга VI 6 лютого 1952 р. розпочалося правління Єлизавети II. Це був похмурий час нації, яка оплакувала втрату короля. Мільйони людей висловлювали свої співчуття новій королеві та королівській родині загалом. Наступного дня після повернення Єлизавети до Лондона її офіційно проголосили королевою. Оголосивши декларації про суверенітет,

вона дала обіцянку, сказавши: «Моє серце занадто переповнене емоціями, щоб сказати сьогодні вам більше. Єдине, що вам обіцяю, – я завжди працюватиму так, як працював мій батько»²⁴.

Через кілька днів після правонаступництва (11 лютого 1952 р.) Вінстон Черчилль (Прем'єр-міністр у період престолонаслідування) згадав ці надії у своєму зверненні-співчутті по смерті Георга VI у Палаті громад: «Справедлива та юнацька постать – принцеса, дружина і мати – є спадкоємицею всіх наших традицій та слави ніколи більше, ніж за часів її батька, і до всіх наших здивувань і небезпеки не більші в мирний час, ніж зараз. Вона приходить на трон у той час, коли вимучене людство стоїть невпевнено. Королева приходить врівноважено між світовою катастрофою та золотою епохою. Що це має бути: золотий вік мистецтва та науки? Але я впевнений, що якщо можна досягти справжнього та міцного миру, і якщо країни лише дозволять одне одному цього досягти, то золотий час відбудеться саме зараз. Дозвольте нам сподіватися і молитися про приєднання до нашого древнього Престолу королеви Єлизавети Другої, адже це може бути сигналом до світлішого порятунку людства»²⁵.

Коронація – однозначно найбільш важлива державна подія для монарха, з чим і пов'язана така тривала процедура, хоча вона залишалася по суті незмінною протягом тисяч років. Це відбувається у Вестмінстерському абатстві в Лондоні²⁶. Службу проводить архієпископ Кентерберійський, завдання якого з тих пір залишається майже незмінним від нормандського завоювання 1066 р.

У коронації беруть участь представники Палати громад, Церкви та держави, Прем'єр-міністри, лідери країн Співдружності та представники інших країн. Церемонія коронації – це таке ж свято, як і урочиста релігійна церемонія, основи якої були закладені ще 973 р. Урочистості складаються з п'яти частин: перша – це коли архієпископ Кентербері звертається до громади з проханням підтвердити, що людина, до якої він несе вінець. Друга частина – Присяга. Тут суверен обіцяє правити згідно із законом, здійснювати справедливість з милосердям та підтримувати Церкву Англії. Третя частина – це помазання: архієпископ прикладає освячену олію у формі хреста суверенові. Четверта частина – вручення символів влади²⁷. Монарх отримує знаки королівства (в складі Георгіївської шпори, коштовного Державного меча, Браслетів щирості та мудрості, Королівської та Імператорської мантиї, обручки Англії, Скестре влади і Милосердя, і Корони Св. Едварда). На момент коронування присутні кричать «Боже, бережи Королеву!», потім люди по всій країні мають відповісти на цей крик слуханням знарядь, вистріляних у Лондонському Тауері та Гайд-парку²⁸. П'ята і остання частина церемоніальної служби – вшанування, де всі присутні смиренно стають на коліна перед їх величністю²⁹.

Як і її попередники, Єлизавета була коронована у Вестмінстерському абатстві. Це відбулося 2 червня 1953 року. Церемонію проводив архієпископ Кентерберійський доктор Джеффри Фішер. Монархія була коронована аналогічно до своїх попередників. Під час церемонії вона пообіцяла керувати людьми відповідно до законів та звичаїв Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Канади, Австралії, Нової Зеландії, Південно-Африканського союзу, Пакистану і Цейлону та всіх інших її володінь³⁰.

Варто згадати, що коронацію Єлизавети II вперше в історії транслювали на телебаченні³¹. У Великій Британії, за оцінками, двадцять сім мільйонів людей спостерігали за коронацією в прямому ефірі, а це тривало, принаймні, половину дня. Це була перша за всю історію трансляція церемонії коронації на телебаченні³². Джим Ліч описав це так: «Сама коронація також була подією, яка поєднала традиційне видовище монархії з популярною культурою вуличних вечірок для всієї нації. Також вона збіглася з появою телебачення, засобу, який дозволив значній частині населення побачити таке видовище. Для багатьох людей ця церемонія мала більший вплив, ніж показ кольорового фільму, який вийшов на екрани через кілька днів»³³.

У британській історіографії коронація Єлизавети II у 1953 році зазвичай уявлялася й описувалася як момент, коли телебачення закріпилося як національна культурна форма. Стаття Лаури Кленсі звертається до коронації, щоб розглянути, чому і як телебачення сприймалося як переломний момент для монархії. Використовуючи роботу Майкла Уорнера, вона стверджує, що опосередкована інтимність, яку виявляє телебачення як нова культурна форма, заохочувала людей до участі та активних процесів глядача як королівської «публіки», до якої звертаються. Тобто це був акт підкреслення центральної ролі телебачення в коронації й посилення видимої дистанції

між монархією та популярними ЗМІ, що ці «сенси» коронації були сконструйовані в суспільному та історичному аспектах³⁴. Чималий інтерес має праця Черчилля «Історія коронації», у якій автор розкриває одну з найтаємнічих і символічних церемоній монархічної держави³⁵.

Коронація Єлизавети II була святкуванням довгої історії монархії, оскільки ті самі жести та символи були нагадуванням людям про їхню спадщину та минуле своєї країни. Ребекка Стеффорд описала подорож міськими вулицями, здійснену новою королевою відразу після церемонії, як королівський прогрес, який зміцнив стосунки монарха та її підданих. Вінстон Черчилль говорив про новий Єлизаветинський вік. В ефірі тієї ночі він заявив: «Знаменитими були часи правління наших королів. Дещо з найбільших періодів в нашій історії розгорнулися саме під їхнім скіпетром. Тепер, коли у нас є друга королева Єлизавета, також піднявшись на Престол у її двадцять шостий рік, наші думки повертаються назад майже на чотириста років до чудової фігури, яка головувала і багато в чому втілила й надихнула величних людей та геніїв Єлизаветинського віку»³⁶.

Єлизавета II у відповідь висловила свою думку під час різдвяного послання, кажучи: «Деякі люди висловили надію, що моє правління може ознаменувати новий Єлизаветинський вік. Чесно кажучи, я взагалі не відчуваю себе моїм великим предком Тюдора, який правив як деспот, і жодного разу не змогла покинути рідні береги»³⁷.

Зі вступом на престол Єлизавета II отримала не лише титул глави і королеви Англії, Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії, але також і титул глави Співдружності, лорда Верховного адмірала, верховного намісника Англіканської Церкви, лорда Манна, герцога Ланкастерського і Нормандського, а також головнокомандувача збройних сил³⁸. Королева є яскравою і впевненою в собі, коли справа стосується роботи, політики. Єлизавета II приватна і замкнута в собі; дві якості, які зробили її сильною і дали їй змогу протистояти тискові та труднощам³⁹. Єлизавета II докладає максимум зусиль у складних ситуаціях, намагається бути хорошою главою держави, главою Співдружності держав Сполученого Королівства. Про це Єлизавета висловила, звертаючись до Таємної ради: «Після раптової смерті мого дорогого батька мене кличуть взяти на себе обов'язки та відповідальність суверенітету. Обіцяю сприяти щастю та процвітання мого народу по всьому світу... Я молюсь, щоб Бог допоміг мені гідно виконати це важке завдання, яке лягло на мене так рано в житті»⁴⁰. Королева завжди ставила свою роботу на перше місце і це є причиною того, чому монархія у Великій Британії й досі залишається популярною.

Висновки. Отже, з 1952 р. головою Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії є королева Єлизавета II, вона також є символом стабільності. Досліджуючи життєві етапи становлення особистості королеви, ми бачимо, як крізь призму історичних подій формувався її міцний, незламний характер, за допомогою якого Єлизавета II зуміла адаптуватися до сьогодення та залишатися національним символом для британців. Правління Єлизавети Віндзор є одним з найдовших в історії Великої Британії (70 років і 7 місяців). Як уже вище згадувалося, досліджень історичного портрета Єлизавети II серед українських істориків практично немає, тому така визначна особистість потребує комплексних досліджень, результати яких можуть поглибити знання з історії Великої Британії, осмислити значення монархії та монархічного суспільства.

¹ D. Cannadin, *«The context, performance and meaning of ritual: the British monarchy and the “invention of tradition» (1820-1977)*, Cambridge, 1983, 327 p.

² S. Bradford, *Elizabeth: A Biography of Her Majesty the Queen*, London: Elizabeth Penguin Books, 2002. 368 p.

³ К. Келлі, *Королівська сім'я Англії (книга перша)* [The Royal Family of England (Book One)], Москва: Аст, 1999, с.328.

⁴ T. Graham, *Queen Elizabeth II: A Celebration of Her Majesty's Fifty-Year Reign*, New-York: Rizzoli International Publications, 2002, 371 p.

⁵ W. Shawcross, *The Queen at 80*, The Telegraph.co.uk, 16 Apr. 2006, URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1515874/The-Queen-at-80.html> (дата звернення: 19.03.2022).

⁶ G. Toffoli, A. Bousfield, *Fifty Years the Queen: A Tribute to Her Majesty Queen Elizabeth II on Her Golden Jubilee*, Canada: Dundurn Group, 2002, 351 p.

⁷ R. Allison, *The Queen: 50 Years-A Celebration*, London: Harper Collins Publishers, 2001, 345 p.

- ⁸ S. Bradford, *Elizabeth: A Biography of Her Majesty the Queen*, 26 p.
- ⁹ К. Келлі, *Королівська сім'я Англії (книга перша)* [The Royal Family of England (Book One)], с.176.
- ¹⁰ S. Bradford, *Queen Elizabeth II: Her Life in Our Times*, London: Penguin, 2012, 25 p.
- ¹¹ T. Graham, *Queen Elizabeth II: A Celebration of Her Majesty's Fifty-Year Reign*, 16 p.
- ¹² S. Bradford, *Elizabeth: A Biography of Her Majesty the Queen*, 199 p.
- ¹³ *The text of the Regency Act 1937 (Bl. 16) as it is in force today (including any amendments) in the United Kingdom*, URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw8and1Geo6/1/16/contents> (дата звернення: 31.03.2022).
- ¹⁴ W. Shawcross, *The Queen at 80*.
- ¹⁵ G. Toffoli, A. Bousfield, *Fifty Years the Queen: A Tribute to Her Majesty Queen Elizabeth II on Her Golden Jubilee*, 33 p.
- ¹⁶ R. Allison, *The Queen: 50 Years-A Celebration*, London: Harper Collins Publishers, 2001, 9 p.
- ¹⁷ N. Hines, *Queen Becomes Longest Living British Monarch*, The Times Online, 20 Dec. 2007, URL: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/uk/article3078465.ece> (дата звернення: 26.03.2022).
- ¹⁸ W. Shawcross, *The Queen at 80*.
- ¹⁹ К. Эрикссон, *Елизавета II* [Elizabeth II], Санкт-Петербург: Амфора, 2008, с.45-46.
- ²⁰ Г. С. Остапенко, *Новейшая история Великобритании. XX – начало XXI века* [The newest history of Great Britain. 20th - beginning of the 21st century], Учебное пособие, в соавторстве с Прокоповым А. Ю., Москва, 2012, с.149.
- ²¹ R. Allison, *The Queen: 50 Years-A Celebration*, 34 p.
- ²² F. Robertson, *The Royal Marriages Act*, The selected statutes, affairs and documents, London, 1957.
- ²³ «Elizabeth II», Microsoft® Encarta® 2009 [DVD], Redmond, WA: Microsoft Corporation, 2008.
- ²⁴ D. Edgar, *Britain's Royal Family in the Twentieth Century*, London, New-York, 1977, 120-122 p.
- ²⁵ J. Wroughton, *Documents on British political history*, London: Macmillan, 1973, 168-169 p.
- ²⁶ T. Graham, *Queen Elizabeth II: A Celebration of Her Majesty's Fifty-Year Reign*, 26 p.
- ²⁷ М. В. Пономарев, *Великобритания: государство, политика, право* [Great Britain: state, politics, law], Москва, 2000, с.156.
- ²⁸ К. Келлі, *Королівська сім'я Англії (книга перша)* [The Royal Family of England (Book One)], с.211.
- ²⁹ В. Г. Трухановский, *Новейшая история Англии* [The newest history of England], Москва, 1958, с.391.
- ³⁰ S. Bradford, *Queen Elizabeth II: Her Life in Our Times*, 184 p.
- ³¹ R. Steffoff, *Monarchy*, New York, Marshall Cavendish Benchmark, 2008, 18 p.
- ³² Г. С. Остапенко, *Роль британской монархии в общественно-политической жизни* [The role of the British monarchy in social and political life], Под. ред. Громыко А. А. Москва, 2007, с.176.
- ³³ R. Lacey, *Monarch: The Life and Reign of Elizabeth II*, New-York: Free Press, 2002, 126 p.
- ³⁴ I. Clancy, *The corporate power of the British monarchy: Capitalism, wealth and power in contemporary Britain*, The Sociological Review 69:2, 330-347 p.
- ³⁵ Winston S. Churchill, *The story of the coronation*, Published by Derek Verschoyle, London, 1953.
- ³⁶ R. Steffoff, *Monarchy*, 78 p.
- ³⁷ N. Hines, *Queen Becomes Longest Living British Monarch*.
- ³⁸ *Documents on British political history*, 174 p.
- ³⁹ E. Longford, *The Queen: The Life of Elizabeth II*, New York: Knopf, 1983, 235 p.
- ⁴⁰ *Королівська промова* [Royal speech], Офіційний сайт Британської королівської родини, URL: <https://www.royal.uk/royal-family> (дата звернення: 31.03.2022).

References

1. R. Allison, *The Queen: 50 Years-A*. London: Harper Collins Publishers, 2010, 345 p.
2. S. Bradford, *Elizabeth: A Biography of Her Majesty the Queen*. London: Elizabeth Penguin Books, 2012, 368 p.
3. S. Bradford, *Queen Elizabeth II: Her Life in Our Times*, London: Penguin, 2012, 298 p.
4. D. Cannadin, «The context, performance and meaning of ritual: the British monarchy and the «invention of tradition» (1820-1977), Cambridge, 1983, 327 p.
4. I. Clancy, *The corporate power of the British monarchy: Capitalism, wealth and power in contemporary Britain*, The Sociological Review 69:2, 347 p.
5. Winston S. Churchill, *The story of the coronation*, Published by Derek Verschoyle, London, 1953.
6. D. Edgar, *Britain's Royal Family in the Twentieth Century*, London, New-York, 1977, 227 p.

7. K. Erickson, Yelizaveta II [Elizabeth II], St. Petersburg: Amphora, 2008, 400 s.
8. «Elizabeth II», Microsoft® Encarta® 2009 [DVD], Redmond, WA: Microsoft Corporation, 2008.
9. T. Graham, Queen Elizabeth II: A Celebration of Her Majesty's Fifty-Year Reig. New York: Rizzoli International Publications, 2002, 371 p.
10. N. Hines, Queen Becomes Longest Living British Monarch, The Times Online, 20 Dec., 2008, URL: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/uk/article3078465.ece> (accessed 26.08.2021).
11. K. Kelly, Korolivska simia Anhlui (knyha persha) [The Royal Family of England (Book One)], Moscow: Ast, 1999, 328 s.
12. R. Lacey, Monarch: The Life and Reign of Elizabeth II, New-York : Free Press, 2002, 589 p.
13. E. Longford, The Queen: The Life of Elizabeth II, New York: Knopf, 1983, 422 p.
14. G.S. Ostapenko, Rol britanskoi monarkhii v obshchestvenno-politicheskoi zhizni [The role of the British monarchy in social and po-litical life], Great Britain: the era of reforms, Moscow, 2007, 183 s.
15. G.S. Ostapenko, Noveishaya istoriya Velikobritanii. XX – nachalo XXI veka [The newest history of Great Britain. XX - early XXI century], Study guide, co-authored with A. Yu. Prokopov Moscow, 2012, 471 s.
16. M. Ponomarev, Velikobritaniya: gosudarstvo, politika, pravo [Great Britain: state, politics, law], Moscow, 2000, 288 s.
17. F. Robertson, The Royal Marriages Act. The selected statutes, affairs and documents, London, 1957.
18. Korolivska promova [Royal speech], Official site of the British Royal Family, URL: <https://www.royal.uk/royal-family> (access date: 31.03.2022).
19. R. Steffoff, Monarchy, New York, Marshall Cavendish Benchmark, 2008, 371 p.
20. W. Shawcross, The Queen at 80, The Telegraph.co.uk, 16 Apr. 2006, URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1515874/The-Queen-at-80.html> (accessed 19.08.2021).
21. G. Toffoli, A. Bousfield, Fifty Years the Queen: A Tribute to Her Majesty Queen Elizabeth II on Her Golden Jubilee, Canada: Dundurn Group, 2006, 351 p.
22. The text of the Regency Act of 1937 (Fig. 16) in force today (including any amendments) in the United Kingdom, URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw8and1Geo6/1/16/contents> (appeal date: 31.03.2022).
23. V. Trukhanovsky, Noveishaya istoriya Anglii [The newest history of England], Moscow, 1958, 592 s.
24. J. Wroughton, Documents on British political history, London: Macmillan, 1973, 168-169 p.
25. I. Zhigalov, Sovremennaya istoriya Velikobritanii (1945-1975 gg.) [Modern history of Great Britain (1945-1975)], Moscow: Education, 1978, 398 s.